

# KURIKULUM NASTAVNOG PREDMETA SOCIOLOGIJA ZA GIMNAZIJE

## A. SVRHA I OPIS PREDMETA

Svrha učenja i poučavanja nastavnoga predmeta Sociologija jest usvajanje znanja i razvijanje vještina potrebnih za razumijevanje suvremenih društvenih odnosa, pojava i procesa. Učeniku sociologija omogućuje sagledavanje složenosti društva i njegove unutarnje dinamike prepoznavanjem, razumijevanjem i analizom osnovnih elemenata društvene strukture i njihovih veza te procesa njihova nastajanja i promjene. Razvijanjem sociološke imaginacije omogućuje se učeniku sagledavanje osobnoga života i iskustva u okviru širega društvenog konteksta. Proučavajući društvene pojave i promjene u svome neposrednom okruženju, hrvatskome društvu te na europskoj i globalnoj razini, učenik uočava, razumije i objašnjava društvene okolnosti njihova nastanka te razumije nesvodljivost društvenih pojava i promjena isključivo na individualnu svijest pojedinca.

Sociologija se uči i poučava u gimnazijama i drugim srednjim školama kao obvezni i kao izborni predmet, a usmjerenost učeniku temeljno je obilježje učenja i poučavanja sociologije. Učenik se usmjerava na analizu suvremenih društvenih odnosa, pojava i procesa, na vođenje argumentirane rasprave, pronalazak, prezentaciju i zastupanje rješenja. Učenje sociologije potiče kritičko promišljanje stvarnosti, jer se sociologija kao znanost temelji na neprestanome propitivanju svih društvenih odnosa, od društvenih interakcija među pojedincima preko istraživanja utjecaja i važnosti medija i informacijske tehnologije u društvenome životu i svakodnevicu, pa sve do općega propitivanja odnosa čovjeka i prirode ili čovjeka i tehnologije te ostalih aspekata suvremenoga društva. Sociologija istodobno omogućuje sagledavanje društva u cjelini, kao i pojedinih elemenata društvene strukture te razumijevanje povezanosti mikrorazina i makrorazina društvenih odnosa, pojava i procesa. Sociologija svojim sveobuhvatnim pogledom na društvo i društvenost razvija učenikovo prihvaćanje i uvažavanje društvenih i kulturnih različitosti u okviru demokratskih vrijednosti te pruža mladima mogućnost razvoja osobnoga i društvenoga identiteta, odgovornosti, solidarnosti i osobnoga integriteta.

U cilju zadovoljavanja odgojno-obrazovnih potreba učenika s teškoćama i odgojno-obrazovnih potreba darovite djece i učenika, kurikulum se prilagođava u skladu sa smjernicama iznesenim u dokumentima koji reguliraju učenje i poučavanje učenika s teškoćama i darovite djece i učenika.

## B. ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI UČENJA I POUČAVANJA

Učenici će moći:

- razvijati interes za sociološko razumijevanje i istraživanje društva
- usvojiti temeljna sociološka znanja u objašnjenjima društvene stvarnosti
- razumjeti različite društvene odnose, pojave i procese u užemu i širem socijalnom kontekstu s posebnim naglaskom na suvremeno društvo
- razvijati kritički odnos i izražavanje osobnih stajališta o društvenim odnosima, pojavama, procesima i njihovim sociološkim interpretacijama
- uočavati utjecaj društvenoga položaja, uloga i statusa na oblikovanje stavova, vrijednosti i identiteta kao osnovu individualnoga i kolektivnoga ponašanja
- razvijati interes i osjetljivost za društvena pitanja i probleme te poticati tolerantnost prema društvenim i kulturnim različitostima.

## C. DOMENE U ORGANIZACIJI NASTAVNOG PREDMETA SOCIOLOGIJA

Oblikovanje domena važan je korak u određivanju načina na koji se ostvaruju svrha i odgojno-obrazovni ciljevi nastavnoga predmeta Sociologija. Usmjerenost učeniku temeljno je obilježje učenja i poučavanja sociologije. Polazi se od sociološkoga pristupa analizi suvremenoga društva, a naglasak je na aktualnim društvenim zbivanjima, što učeniku omogućuje sagledavanje složene društvene stvarnosti i međupovezanosti različitih društvenih odnosa, pojava i procesa. Na suvremenim primjerima i aktualnim društvenim zbivanjima iz neposrednoga okruženja ili širega društvenog konteksta učenik usvajanjem osnovnih socioloških pojmova i pristupa razvija dublje razumijevanje složenosti društva, uočava povezanost različitih društvenih odnosa, pojava i procesa te se koristi podacima iz različitih izvora kako bi objasnio i kritički interpretirao društvenu stvarnost. Takvim pristupom učenik razvija sociološku imaginaciju i razumijevanje odnosa pojedinca i društva. Sve se domene isprepliću i međusobno dopunjavaju, nemaju hijerarhijski poredak ni vremenski slijed u izvedbi. Učitelj autonomno određuje slijed poučavanja domena prema odabranome slijedu ishoda. U svakoj se domeni naglašavaju vrijednosti kao što su tolerancija, solidarnost i odgovornost, važnost učenja, razvijanje komunikacijskih vještina, kritičko promišljanje te njegovanje demokratskih vrijednosti. Učenje i poučavanje sociologije usmjereno je na učenikovo usvajanje temeljnih pojmova i pristupa te je neodvojivo od njegove sposobnosti sagledavanja društvene stvarnosti. U pogledu osobnoga razvoja učenika, naglasak je na sadržajima i temama koje potiču njegov doprinos i uključivanje, kritički odnos prema društvenim pojavama i preispitivanju vlastitoga doprinosa zajednici i društvu.

### **Domena A – Sociološka imaginacija**

Sociološku imaginaciju učenik razvija upoznavanjem, učenjem i razumijevanjem socioloških pristupa i pojmova potrebnih za analiziranje složene društvene stvarnosti te ih primjenjuje u sociološkim raspravama. Ispituje različite društvene odnose, pojave i procese koji neprestano oblikuju i preoblikuju društvenu strukturu, čime određuju položaje, statute i uloge pojedinaca i kolektiva na temelju njihova društvenog djelovanja. Uočavanjem i prepoznavanjem različitih

društvenih situacija učenik razumije povezanost i neodvojivost individualnoga i kolektivnoga, razumije širi društveni kontekst te promišlja o namjeravanim i nenamjeranim posljedicama društvenoga djelovanja. Različitim oblicima rada učenik razvija kritički odnos prema društvenim događanjima uočavajući vlastiti položaj i ulogu unutar društvenih zbivanja. Interpretirajući i analizirajući društvene odnose, pojave i procese, njeguje demokratske vrijednosti, razvija toleranciju i prihvaća društvene i kulturne različitosti.

#### **Domena B – Pojedinaac i društvo**

Uočavajući i objašnjavajući društvene i kulturne različitosti, učenik razumije utjecaj društvenih okolnosti na izgradnju i promjene vlastitoga identiteta te različitih društvenih identiteta zajednice. Istodobno razvija osobni i društveni identitet, osobni integritet, kritičku procjenu vlastitoga ponašanja i ponašanja drugih te demokratski odnos prema svim članovima društva, pridonoseći tako razvoju međuljudskih, međukulturnih i međureligijskih odnosa. Analizirajući promjene suvremene obitelji, braka i odnosa unutar obitelji, razumije socijalizacijski proces, oblikovanje vlastitoga identiteta, procese stjecanja i promjene društvenoga statusa i uloga. Učenik tako uočava povezanost pojedinca i društva, osobnoga iskustva i širega društvenog konteksta. Prepoznaje i kritički promišlja utjecaj suvremenih globalizacijskih procesa, medija i informacijsko-komunikacijske tehnologije na svakodnevni život. Uspoređujući uloge i odnose moći u obitelji te šire društvene procese, koji utječu na pojavu različitih oblika obiteljskoga života u suvremenome društvu, razumije društvenu promjenu.

#### **Domena C – Analiza suvremenoga društva**

Domena omogućuje učeniku da uđe u svijet sociologije na njemu zanimljiv i prihvatljiv način aktualnim temama iz njegova neposrednoga, šireg ili globalnog okruženja. Polazeći od suvremenih društvenih zbivanja, učenik razumije pojmove društvo i društvenost, uočava i objašnjava oblike udruživanja, društveno djelovanje i društvenu promjenu te razumije složenost suvremenoga društva. Uočavajući i analizirajući aktualne društvene odnose, procese i pojave, razvija svijest o pripadnosti društvu i društvenim institucijama, razumije vlastiti društveni položaj i uloge, ali i odgovornost osobnoga djelovanja i doprinosa u razvoju zajednice i demokratskih vrijednosti. Interpretiranjem i kritičkim promišljanjem o suvremenim društvenim događanjima učenik razumije stalnu mijenu društva te utjecaj društvenih događanja i promjena na život pojedinca i društvo u cijelosti. Analizom suvremenoga društva učenik razvija komunikacijske vještine i učinkovito korištenje informacija iz različitih izvora potrebnih za kritičko mišljenje i snalaženje u novim životnim situacijama.

### **D. ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI, RAZRADA ISHODA I RAZINE USVOJENOSTI PO RAZREDIMA I DOMENAMA**

U tablicama su odgojno-obrazovni ishodi učenja i poučavanja Sociologije označeni troslovnom kraticom SOC, zatim oznakom domene, primjerice A, te brojčanom oznakom ishoda unutar određene domene.

U tablicama se nalazi opis razine »dobar« usvojenosti (ostvarenosti) odgojno-obrazovnih ishoda, a detaljan opis svih četiriju razina – zadovoljavajuća, dobra, vrlo dobra i iznimna – naći će se u metodičkome priručniku.

| <b>DOMENA A</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                            |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Sociološka imaginacija                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Razrada ishoda                                                                                                                                                                                                             | Odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda                                                                    |
| SOC A.1.<br>Kritički propituje društvene odnose, pojave i procese u neposrednoj okolini.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | Koristeći se temeljnim sociološkim pojmovima i pristupima, opisuje i propituje različite društvene procese i pojave, opisuje društvene odnose, interpretira namjeravane i nenamjeravane posljedice društvenoga djelovanja. | Učenik opisuje neki društveni odnos i/ili pojavu i/ili proces te prepoznaje namjeravane i nenamjeravane posljedice društvenoga djelovanja. |
| SOC A.2.<br>Raspravlja o sociološkim temama usmeno i pismeno.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Prepoznaje, povezuje i primjenjuje sociološke pojmove i/ili pristupe u okviru zadanih socioloških sadržaja.                                                                                                                | Učenik povezuje više socioloških pojmova i/ili pristupa zadanih u temi, smješta ih u društveni kontekst.                                   |
| SOC A.3.<br>Izražava pozitivne osobne i društvene vrijednosti.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Prepoznaje, razvija i izražava pozitivne društvene i osobne vrijednosti: demokraciju, toleranciju, solidarnost, suradnju, integritet i odgovornost.                                                                        | Učenik kontinuirano prepoznaje, razvija i izražava pozitivne društvene i osobne vrijednosti.                                               |
| <p>Sadržaj za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda</p> <p>A.1. Sadržajni okvir: Osnove istraživačke metodologije u sociologiji: pristupi, metode, varijable, osnovne statističke analize. Noviji teorijski pristupi u sociologiji. Suvremeni vrijednosni sustavi u hrvatskome društvu i dr.</p> <p>Tematski predlošci: Utjecaj digitalnih društvenih mreža na društvene odnose. Pojedinaac i konformizam u grupi. Postoji li zapravo sukob generacija? Mladi i trendovi zapošljavanja u globalnome društvu. Klasični koncepti i suvremeno društvo: jesu li aktualni i danas? Weber (birokracija), Durkheim (samoubojstvo), Marx (otuđenje), Veblen (stilovi potrošnje) i dr.</p> |                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                            |

A.2. Tematski predlošci: Mini-istraživanje: promatranje kolektivnoga ponašanja ljudi u lokalnome trgovačkom centru. Posjet obližnjemu domu za nezbrinutu djecu ili staračkomu domu (i drugim ustanovama u funkciji izvanučioničke nastave): Esej, Moji doživljaji u ... Sociodrama: zaplet na temu uloge, položaj i grupa u lokalnome klubu. Strip (plakat): Primjena teorije devijantnosti u objašnjenju uzroka kriminala. Studija slučaja: Jedan dan u mojoj obitelji sa sociološkog aspekta. Projektni zadatak: izrada profila određene supkulture uz prezentaciju na odabrani način i dr.

Primjer: Sociološki esej: prilagođeni tip eseja u kojemu je cilj povezati osobna iskustva učenika s društvenim kontekstom (odnosno postojećim odnosima unutar društvene strukture u određenome vremenskom okviru) ili onaj koji razvija sociološku imaginaciju. Zadana tema mora osigurati sljedeće aktivnosti: da učenik pokazuje razumijevanje i primjenu znanja u iznošenju i objašnjenju teze, da izdvaja *pro et contra* dokaze u odnosu na tezu i da donosi zaključak ili predviđanja o tezi. Moguća tema (teza): Društvene mreže u kojima sudjelujemo znače oslobađanje iz željeznoga kaveza birokracije ili Smisao obrazovanja mladih jest znanje, a ne diploma i dr. (vidjeti i poglavlje o vrednovanju).

A.3. Metodički predlošci: suradničko učenje i poučavanje za razvijanje pozitivnih društvenih vrijednosti, kreativni oblici pogodni za razvijanje inovativnosti i osobnosti, izbornost zadataka kao način razvoja odgovornosti i integriteta, sudjelovanje u vođenim raspravama i javnim argumentacijama radi aktivnoga uključivanja u nastavu sociologije i dr.

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda

Preporuka 1. U ostvarivanju svih ishoda ove domene, u skladu s njezinim opisom, važna je usmjerenost na individualnu uključenost i doprinos učenika, razvoj njihove intelektualne znatiželje za sociologiju, kao i na praćenje individualnog razvoja učenika u usvajanju znanja, vještina i vrijednosti.

Preporuka 2. Budući da su u razradama ishoda navedeni temeljni sadržaji, učitelji će se u izvedbama svih ishoda koristiti onim sadržajima koji su po njihovoj procjeni nužni za ostvarivanje ishoda. U slučaju ishoda A.1. temeljni pojmovi uključuju društvo, interakciju, kulturu, norme, vrijednosti i dr.; temeljni pristupi uključuju mikroperspektivu, makroperspektivu, teorijsku perspektivu, istraživačku perspektivu i dr.; društveni odnosi, pojave i procesi odnose se na integrirane sadržaje kojima se ostvaruju ishodi, npr. vrijednosni sustavi u hrvatskome društvu, zašto se ljudi pridržavaju društvenih normi i dr.

#### DOMENA B

| Sociološka imaginacija                                                            | Razrada ishoda                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda                                                                                             |
|-----------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| SOC B.1.<br>Analizira društvene i kulturne različitosti, jednakosti i identitete. | Prepoznaje društvene i kulturne razlike (rodne, etničke, religijske i supkulturne). Uspoređuje osobni i društveni identitet na primjerima. Opisuje proces socijalizacije, kolektivno ponašanje, društvene nejednakosti i raslojavanje.<br>Analizira društvene i kulturne razlike na primjerima. | Opisuje društvene i kulturne različitosti te osobni i društveni identitet, objašnjava proces socijalizacije, društvene nejednakosti i vrste kolektivnoga ponašanja. |
| SOC B.2.<br>Analizira suvremenu obitelj.                                          | Definira i uočava postojanje različitih vrsta obitelji (stilova obiteljskoga života) i braka u različitim kulturama.<br>Objašnjava utjecaj društvenih promjena na promjene unutar društvene institucije braka i obitelji na primjerima iz života.                                               | Opisuje različite vrste braka i obitelji te prepoznaje njihove promjene.                                                                                            |

Sadržaj za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda

B.1. Sadržajni okvir: Teorijska objašnjenja devijantnosti. Teorijska objašnjenja društvene stratifikacije. Povijesni tipovi stratifikacije. Sociološka objašnjenja kolektivnoga ponašanja. Akulturacija i enkulturacija i dr.

Tematski predlošci: Što najviše utječe na maloljetničku delinkvenciju? Stereotipi i predrasude u svakodnevnome govoru. Navijači i kolektivno ponašanje. Svjetonazori, supkulture i kontrakulture i dr.

B.2. Sadržajni okvir: Suvremeni stilovi obiteljskoga života. Obiteljska dinamika i alternativni stilovi života. Teorijski pristupi obitelji u sociologiji. Obiteljski zakon u Republici Hrvatskoj i dr.

Tematski predlošci: Obiteljsko nasilje: tko su najčešće žrtve, a tko počinitelji? Utjecaj obitelji na reprodukciju društvenoga položaja. Utjecaj stupnja obrazovanja na društveni položaj žene u braku i obitelji. Međukulturna usporedba obitelji. Moderni i tradicionalni odgoj i dr.

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda

U ostvarivanju ishoda ove domene, s obzirom na sadržajne okvire i tematske predloške, pružaju se mogućnosti korištenja različitih oblika, metoda i tehnika nastavnog rada (riječ je o predavanju, dijalogu, raspravi, eseju, plakatu, prezentaciji, mini istraživanju, stripu, debati, sociodrami, terenskoj nastavi, zajedničkomu posjetu ustanovama i dr.). Preporučamo koristiti suvremena, aktualna i relevantna opimljenja sadržaja, a s time u vezi i alternativne izvore informacija (internetske baze podataka i e-learning modele) kao dopunu udžbeniku. Isto tako, poželjan je i interdisciplinarni pristup radi povezivanja sadržaja

(npr. lektira iz materinskog jezika, sadržaji iz Povijesti, sadržaji iz Psihologije, sadržaji Građanskog odgoja, međupredmetni sadržaji i dr.).

#### DOMENA C

| Sociološka imaginacija                                                                | Razrada ishoda                                                                                                                                                                                                                                             | Odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda                                                                                                                 |
|---------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| SOC C.1.<br>Objašnjava društvo i društvenost.                                         | Raspravlja o društvu i društvenosti (odnosu čovjeka, prirode i tehnologije) te razlikuje i objašnjava oblike udruživanja (društvene grupe, mreže, organizacije, društveni pokreti) u suvremenome društvu.                                                  | Opisuje suvremeno društvo, utjecaj i važnost tehnologije za društvo i društvenost te opisuje suvremene oblike udruživanja.                                                              |
| SOC C.2.<br>Razumije društvene institucije, društvenu strukturu i društvene promjene. | Razlikuje i objašnjava društvene institucije. Stavlja u odnos dijelove društvene strukture. Razumije društvenu promjenu povezujući ju s društvenim djelovanjem.                                                                                            | Razlikuje društvene institucije, opisuje društvenu strukturu, društveno djelovanje i društvene promjene kao rezultat društvenoga djelovanja pojedinaca ili grupa, mreža i organizacija. |
| SOC C.3.<br>Analizira suvremena društvena zbivanja na odabranim primjerima.           | Analizira društvene odnose, pojave i procese na primjerima koji se odnose na društvo u cjelini ili bilo koju sastavnicu (kultura, ekonomija i politika, društvene institucije itd.) ili element društvene strukture (društveni položaji, statusi i uloge). | Opisuje različite društvene odnose, pojave i/ili procese i imenuje ih sociološkim pojmovima.                                                                                            |

Sadržaj za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda

C.1. Sadržajni okvir: Informacijsko i globalno društvo. Kultura stvarne virtualnosti i interakcije face-to-interface. Grupna dinamika i procesi i dr.

Tematski predlošci: Umrežavanje na globalnoj razini: utjecaj tehnologije na svakodnevni život. Digitalni interakcijski rituali mladih. Konformizam u grupi: što su uzroci, a koje su moguće posljedice? Društveni pokreti: nekad i danas i dr.

C.2. Sadržajni okvir: Društvene institucije (ekonomske, političke, kulturne i religijske). Pojedinaac kao dio društvene strukture (društveni položaj, status i uloga). Sposobnost pojedinca da djeluje u određenome društvenom i kulturnom kontekstu (namjeravane i nenamjeravane posljedice djelovanja). Društvene promjene kao povijesne promjene. Sociološka objašnjenja promjena društvene strukture ili pojedinih institucija i dr.

Tematski predlošci: Slabe i jake veze: što su i kada u njih ulaziti? Kriza društvenih vrijednosti ili samo društvena promjena. Suvremeni čovjek: premalo dijada i previše trijada i dr.

C.3. Sadržajni okvir: Globalna popularna kultura mladih. Mediji. Obrazovanje. Nezaposlenost. Društveni sukobi. Migracije. Demografski trendovi u Hrvatskoj. Suvremena religioznost i dr.

Tematski predlošci: Zašto ići u školu kad imam Wikipediju? Kako odabrati fakultet kad za pet godina ništa neće biti isto? Privatnost i sigurnost: isključuju li se ili dopunjuju? Mala analiza svega: postmoderna kultura na mome mobitelu. Mala analiza svega: selfie, ja i drugi. Mala analiza svega: društvena očekivanja od mladih i njihovo mentalno zdravlje i dr.

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda

U ostvarivanju ishoda ove domene preporučamo, pored oblika, metoda i tehnika kojima će se na odgovarajući način obraditi pojmovni okvir, koristiti one pristupe koji će u prvi plan staviti osobno iskustvo učenika. Primjeri iz neposrednog, šireg ili globalnog okruženja trebaju jasno demonstrirati ključne sadržaje kako bi učenici mogli jasno uočiti važnost sociološke perspektive u razumijevanju odnosa sebe i drugih (pored ranije navedenih oblika, metoda i tehnika, poželjno je zadavati individualne i grupne projektne zadatke kojima se mogu u određenom razdoblju pratiti društvene pojave i dr.).

#### E. POVEZANOST S DRUGIM PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA

Kurikulum predmeta Sociologije usmjeren je na učenikov osobni razvoj poučavanjem socioloških znanja, osvještavanjem suvremenih društvenih pojava i procesa, njegovanjem demokratskih vrijednosti radi doprinosa društvenomu napretku.

Nastavni predmet Sociologija dio je društveno-humanističkoga područja i zajedno s ostalim predmetima i područjima te međupredmetnim temama doprinosi cjelovitom razvoju mlade osobe. Povezanost s međupredmetnim temama i drugim nastavnim predmetima vidljiva je u srodnim sadržajima kojima se ostvaruju određena znanja, vještine i stavovi. Kurikulum predmeta Sociologija potiče aktivno učenje, vještinu analize i vrednovanja različitih vrsta izvora, perspektiva i interpretacija i time bitno doprinosi ostvarivanju međupredmetnih tema Učiti kako učiti te Osobni i socijalni razvoj.

Vještine kritičkoga mišljenja, kritičkoga čitanja, pisanja eseja, oblikovanja i izražavanja vlastitoga stajališta, traženja i vrednovanja informacija povezuju sociologiju s jezično-komunikacijskim područjem.

Analiza i interpretacija statističkih podataka, rezultata socioloških istraživanja i učeničkih radova te njihovo prezentiranje povezuje sociologiju s matematičkim te tehničkim i informatičkim područjem.

Razumijevanje odnosa pojedinca i društva, utjecaj društvenoga okruženja na razvoj određenih odnosa, pojava i procesa povezuje sociologiju s prirodoslovnim, umjetničkim i tjelesno-zdravstvenim područjem.

Međupredmetne teme Održivi razvoj i Zdravlje povezane su sa sociologijom u očekivanjima kao što su upoznavanje učenika s tehnološkim i društveno proizvedenim rizicima i posljedicama djelovanja brojnih čimbenika na život pojedinca i društva.

Razvijanjem građanske odgovornosti, tolerancije, uvažavanja različitosti i demokratskih vrijednosti sociologija doprinosi povezanosti s međupredmetnom temom Građanski odgoj i obrazovanje. Suradnjom s drugim učenicima, sudjelovanjem u projektnim aktivnostima i iskazivanjem osobne inicijative tijekom nastavnoga procesa učenik razvija poduzetničke potencijale.

Sadržaji nastavnoga predmeta Sociologije srodni su i mogu se povezati sa sljedećim nastavnim predmetima: Psihologijom, Filozofijom, Logikom, Etikom, Geografijom, Povijesti, Politikom i gospodarstvom, Vjeronaukom, Glazbenom i Likovnom kulturom te Hrvatskim jezikom i stranim jezicima.

## F. UČENJE I POUČAVANJE PREDMETA

### *Iskustva učenja*

Usmjerenost učenicima temeljno je obilježje srednjoškolskoga učenja i poučavanja sociologije i predstavlja polazište u izradi svih elemenata kurikuluma; svrhe, odgojno-obrazovnih ciljeva učenja i poučavanja te domena, temeljnih ishoda i razrade ishoda. Učenjem i poučavanjem učenik usvaja temeljne spoznaje iz sociologije kao discipline i razvija sposobnost praćenja i razumijevanja društvene stvarnosti, različitih odnosa koje pojedinac ostvaruje u neposrednoj okolini i utjecaja određene okoline na njegovo ponašanje i svjetonazor. Potiče se učenikov doprinos učenju i poučavanju, intelektualna radoznalost za sociološke sadržaje i preispitivanje vlastitoga doprinosa zajednici i društvu.

Učenik istodobno usvaja i primjenjuje znanja, vještine i stavove pa pri izboru oblika učenja i poučavanja učitelj brine o visokoj razini uključenosti učenika u sve dijelove nastavnoga procesa. U pripremi, izvedbi ili vrednovanju naglasak je na onim nastavnim oblicima i strategijama koje učeniku omogućuju razumijevanje socioloških znanja, njihovu primjenu na primjerima, analizu socioloških pojmova i pristupa, kao i primjera iz suvremenoga društva, kritičko propitivanje društvenih odnosa, razvijanje komunikacijskih i interpretacijskih vještina te razvijanje i izražavanje društveno prihvatljivih vrijednosti i stavova.

Predlažu se nastavne metode i tehnike koje učeniku omogućuju prepoznavanje, razumijevanje, primjenu, analizu i kritičko preispitivanje socioloških znanja. Vođena i slobodna rasprava, pripremljeni obrasci za analizu aktualnih i relevantnih primjera, sažimanje i zaključivanje o sociološkome tekstu ili rezultatu istraživanja, kritičko ispitivanje pro et contra strana slučaja kako bi se riješio problem ili donijela odluka, sociološka fikcija sa zadanim elementima scenarija i druge aktivnosti preporučuju se za poučavanje novih sadržaja, njihovo ponavljanje, vježbanje ili utvrđivanje. Ne isključuje se mogućnost izbora usmenoga izlaganja, već se upućuje na širok raspon pristupa čijim se korištenjem, izdvojeno ili u kombinaciji s predavanjem, osigurava smisleno i djelotvorno učenje i poučavanje koje razvija učeničke potencijale.

Kako bi se poticao interes učenika za sociologiju i osvještavanje njezine uloge u razumijevanju i praćenju društvenih odnosa, pojava i procesa, učenika se uključuje u oblike rada u kojima jasno povezuje sociološke pojmove i pristupe sa suvremenim zbivanjima u neposrednoj životnoj okolini na kritički, kreativan i inovativan način. Bilo da je riječ o raspravi, eseju, plakatu, prezentaciji, mini istraživanju (istraživanju koje je sa svrhom demonstracije uključeno u učenje i poučavanje), debati, sociodrami, terenskoj nastavi, zajedničkomu posjetu ustanovama, bilo o događanjima i ostalim aktivnostima, učenje i poučavanje usmjerava se na učenikovo samostalno proučavanje, istraživanje, obrađivanje i prezentiranje sadržaja. Poželjno je odabrani način rada ponavljati kako bi se razvijale istraživačke, komunikacijske i prezentacijske vještine.

U nastavnim sadržajima sociologije prepoznaje se njezin visoki odgojni potencijal, odnosno prilika da se u učenika razvijaju pozitivne osobne i društvene vrijednosti, stavovi te prihvatljivi obrasci ponašanja. Riječ je o postignućima koje učenik razvija postupno i kontinuirano: demokratičnost, tolerancija, solidarnost, suradnja, integritet, odgovornost i druge humanističke vrijednosti što se ugrađuju u nastavne sadržaje i oblike rada. Važno je osigurati njihovo prepoznavanje, razvijanje i izražavanje, što se postiže sadržajima koji su za učenika relevantni i aktualni. Temeljno odgojno postignuće jest prepoznavanje sociologije kao referentne perspektive u tumačenju društvenih odnosa, pojava i procesa, odnosno učenikov pozitivan odnos prema sociološkim sadržajima.

### *Uloga učitelja*

Učitelji Sociologije ostvaruju postavljene odgojno-obrazovne ciljeve i ishode, ne samo u ulozi predavača, već prvenstveno kao motivatori, voditelji, pomagači i mentori. U okolnostima školske svakodnevice omogućuju učeniku usvajanje znanja, vještina i stavova potrebnih za praćenje i procjenu društvenih odnosa, pojava i procesa uzimajući u obzir njegove mogućnosti, interese i sklonosti. Učitelj pred učenika stavlja visoka, ali realistična očekivanja. Svaki učitelj izrađuje izvedbeni kurikulum koji uključuje razrađene odgojno-obrazovne ishode za sva područja učenja prema temeljnim ishodima Kurikuluma predmeta Sociologije.

### *Materijali i izvori*

Učitelji samostalno odlučuju koje će sadržaje i u kojoj mjeri uvrstiti u svoju nastavu. U nastavi se koriste raznovrsnim izvorima za učenje i poučavanje: udžbenicima, stručnom literaturom, različitim tiskovinama, internetskim izvorima, vlastitim primjerima i dr., za koje učitelj autonomno i odgovorno procjenjuje učinkovitost i objektivnost. Materijali kojima se koriste za proširenje, aktualizaciju ili primjer primarne sociološke građe proizlaze iz suvremenoga društvenog konteksta, uključuju iskustva učenika u određenome vremenskom okviru, odnosno razvijaju sociološku imaginaciju.

### *Okružje*

Nastavni predmet Sociologija kao obvezni i kao izborni predmet temelji se na istim ishodima. U izbornome programu ishodi se ostvaruju proširenjem i produbljenjem sadržaja prema preporukama iz tablice ishoda.

Proces učenja i poučavanja se provodi u školskom, izvanškolskom i virtualnom okružju. U školama se izvodi u učionicama i/ili u drugim didaktički opremljenim prostorima (školske knjižnice, kabineti) koji zadovoljavaju tehničke uvjete za izvođenje različitih aktivnosti i posjeduju odgovarajuću informatičku tehnologiju. Izvanučioničke aktivnosti provode se u suradnji s institucijama, udrugama i organizacijama na svim razinama društva, što omogućuje učeniku iskustveno učenje. U virtualnom okružju učenik se usmjerava na kritičko promišljanje o digitalnim sadržajima i na njihovo odgovorno korištenje.

Učeniku se pruža što potpunije obrazovno iskustvo, odnosno osiguravaju uvjeti za njegov spoznajni, emocionalni i socijalni razvoj u okviru učenja i poučavanja sociologije. Učitelji, kao i ostali odgovorni djelatnici u školama, brinu o individualnome razvoju svojih učenika, ali i o vlastitome profesionalnom razvoju. To uključuje stručno usavršavanje na svim razinama, od individualnoga do institucionalnoga, stručnu podršku nadležnih tijela i drugih oblika pomoći ili suradnje, što pridonosi uspješnomu nastavnom procesu.

## **G. VREDNOVANJE USVOJENOSTI ODGOJNO-OBRAZOVNIH ISHODA**

Vrednovanje odgojno-obrazovnih ishoda u srednjoškolskome učenju i poučavanju sociologije proizlazi iz Kurikuluma predmeta Sociologije, a zasniva se na autonomiji i odgovornosti učitelja u izboru metoda i tehnika vrednovanja. Postignuća prema ishodima vrednuju se broječnom ocjenom (nedovoljno – 1, dovoljno – 2, dobro – 3, vrlo dobro – 4, odlično – 5), a opća odgojna postignuća vrednuju se listama procjena\*. Na kraju nastavne godine određuje se zaključna broječna ocjena, a učitelji se opisno osvrću na ukupan napredak učenika i izvješćuju o njemu roditelje (skrbnike, mentore i dr.) na formalan i neformalan način. Osim unutarnjega vrednovanja koje provode učitelji, postoji i vanjsko vrednovanje u obliku državne mature.

Učenje i poučavanje sociologije temelji se na usmjerenosti učenicima pa se elementi vrednovanja usklađuju s takvim usmjerenjem. Elementi vrednovanja s jednakom težinom ili udjelom u zaključnoj broječnoj ocjeni su sljedeći: usvojenost znanja i razvoj vještina. Dodatni je element razvoj pozitivnih osobnih i društvenih vrijednosti, koji proizlazi iz domene Sociološka imaginacija i usklađivanja ishoda C.3. s načinom vrednovanja kao pod\*.

Osim objektivne procjene usvojenosti ishoda, svrha je vrednovanja motivacija za daljnji rad i oblikovanje smislenih strategija za učenikov napredak. Vrednovanje nije tek završna ocjena učenikova postignuća, već sastavni dio učenja i poučavanja. Osim uobičajenih usmenih i pisanih provjera, preporučaju se metode i tehnike kojima se integrirano vrednuju razumijevanje, primjena i analiza socioloških znanja, istraživačke i komunikacijske vještine te izražavanje stavova. Riječ je o složenim metodama i tehnikama vrednovanja koje od učenika zahtijevaju istraživanje i obradu teme u kontekstu predviđenih znanja ili stavova, iznošenje zaključaka ili predviđanja te njihovo prezentiranje.

Esej, plakat, mini istraživanje, prezentacije, terenski ili projektni rad, sociodrama samo su neki od načina rada pogodni za složeno vrednovanje. Učitelji autonomno procjenjuju učinkovitost metoda i tehnika vrednovanja, ali se preporuča da prednost daju formativnomu i kriterijskomu nasuprot sumativnomu i normativnomu vrednovanju, što podrazumijeva usredotočenost na proces učenja i učenikov razvoj. Metode i tehnike vrednovanja usklađuju se s individualnim mogućnostima, interesima i učenikovim sklonostima.

Pisanje sociološkoga esejja preporuča se za vrednovanje svih ishoda učenja i poučavanja sociologije. Riječ je o problemskome i kritičkome esejju kojim učenik, povezujući osobna ili grupna iskustva s društvenim kontekstom, primjenjuje sociološka znanja, razvija analitičke, istraživačke i komunikacijske vještine. Vrednovanjem esejja procjenjuju se svi prethodno navedeni elementi: učenik pokazuje usvojenost znanja u dijelu esejja koji se odnosi na iznošenje i objašnjenje teze; izdvaja pro et contra dokaze u odnosu na tezu, pokazuje vještine analize te donosi zaključak ili predviđanja o tezi pokazujući vještine raspravljanja.

Preporuča se kriterijska razrada zadataka kojom se jasno određuju očekivanja od učenika u skladu s razinama usvojenosti ishoda. Ovisno o tehnici vrednovanja, učitelji izrađuju vlastite kriterije s pridruženom bodovnom ljestvicom.

Primjerice, za izradu plakata na zadanu temu, vrednovati se može prema kriterijima razumijevanja značenja i primjene zadanih pojmova i/ili pristupa (element usvojenosti znanja), analize povezanosti između pojmova i pristupa (element vještine analize), jasnoće grafičkoga koncepta zadanih pojmova i/ili pristupa ili primjene inovativnih i kreativnih grafičkih rješenja (element vještine raspravljanja). Ukupna ocjena proizlazi iz zbroja bodova za svaki odabrani kriterij. Na isti je način moguće vrednovati projektni rad, prezentaciju, učeničku mapu i drugo.

\* To su: 1. odgovornost: Ispunjava sve obveze i izvršava zadatke, zadaće i radove u skladu s dogovorom; poštuje rokove; preuzima odgovornost za vlastito učenje i ponašanje u školskome okruženju; ulaže trud i ustraje u učenju i radu. 2. samostalnost i samoinicijativnost: Samostalno uči, rješava zadatke i izvršava aktivnosti; ispunjava obveze uz učiteljeve minimalne poticaje; na satu aktivno radi i uči, planira, prati i regulira vlastito učenje. 3. komunikacija i suradnja: Uspješno komunicira i surađuje s drugim učenicima i učiteljem; Koristi se lista procjena i ljestvicom od tri stupnja: potrebna podrška, dobro, iznimno.